

Madde 17 –Çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı

Fıkra 1 –Yardım, öğretim ve eğitim

Komite, Türkiye'nin ilettiği raporda yer alan bilgilere atıfta bulunmaktadır.

Çocuğun hukuki statüsü

Komite, Avrupa'da devletsiz olarak kaydedilmiş olan çocukların sayısındaki artışı endişeyle not etmiştir; bu statü, çocukların eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel haklara ve hizmetlere erişimi üzerinde ağır bir etki yaratacaktır.

2015 yılında, BMMYK Avrupa'daki devletsiz insanların toplam sayısını 592.151 olarak belirlemiştir.

Komite, başka kaynaklara [Evrensel Düzenli Gözden Geçirme toplantılarının 35. Oturumunda Devletsizlik ve Dahil Edilme Enstitüsü ve Avrupa Devletsizlik Ağı'nın İnsan Hakları Konseyi'ne ilettiği Ortak Bildirimi, Temmuz 2019] başvurduğunda, Türkiye'nin 2019 yılı itibariyle (rapor döneminin dışında) yaklaşık 3,6 milyon Suriyeliye ev sahipliği yaptığını ve bu insanların birçoğunun devletsiz kalma riskiyle karşı karşıya olduğunu belirlemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Mülteci Hakları Alt Komisyonu'na göre, 2018 yılına kadar (rapor döneminin dışında) Türkiye'de devletsiz olarak doğmuş olan 311,000 Suriye kökenli çocuk bulunmaktadır. Türkiye şu anki koşullarda bu çocuklara koşulsuz doğuştan vatandaşlık vermediği için, bu çocuklar uyruk sahibi olma haklarından mahrum bırakılmakta ve devletsiz hale getirilme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Dolayısıyla, Komite devletin devletsizliği azaltmak üzere almış olduğu tedbirlerin neler olduğunu sormaktadır (örn. her devletsiz göçmen çocuğun belirlenmesinin sağlanması, uyruk kazanma prosedürlerinin basitleştirilmesi ve doğum sonrasında kaydı yapılmayan çocukların tespit edilmesi).

Komite ayrıca, özellikle Romenler, sığınmacılar ve düzensiz göç durumundaki çocuklar gibi hassas gruplar olmak üzere, doğum kaydının kolaylaştırılması için ne tür tedbirlerin alınmış olduğunu sormaktadır.

İstismara ve kötü muameleyle karşı korunma

Komite, hane içinde, okullarda ve kurumlarda fiziksel cezanın tüm biçimlerinin yasaklanmamış olması sebebiyle durumun uygunsuzluk teşkil ettiğini daha önce bir çıkarım olarak bildirmiştir (2015 Kararı).

Bu durumda herhangi bir değişiklik olmadığından, Komite önceki çıkarımını tekrarlamaktadır.

Kamu bakımı altındaki çocukların hakları

Komite, bir sonraki raporda, kurumda olan çocuklarla karşılaştırmalı olarak, koruyucu bakım altındaki çocukların toplam sayısı konusunda güncel bilgilerin sağlanmasını daha önce talep etmiştir (2015 Kararı).

Komite, önceki çıkarımında ebeveynlik haklarının kısıtlanmasında değerlendirilen kriterlerin neler olduğunu ve çocukların hanelerinin dışında bir yere yerleştirilmesine ilişkin kararlara itiraz yolunun açık olup olmadığını da sormuştur (2015 Kararı).

Kamu bakımı altında olan çocuklar hakkında herhangi bir bilgi sunulmadığından, Komite önceki sorularını ve özellikle de kamu bakımı altındaki çocukların, kurumlardaki çocukların ve koruyucu bakımdaki çocukların sayıları ile bu alanlardaki eğilimlere ilişkin sorusunu tekrarlamaktadır. Bu bilgilerin bir sonraki raporda da sağlanmaması halinde, durumun şarta uygunluğunun tespit edilmesini sağlayacak hiçbir girdinin oluşmayacağı görüşündedir.

Eğitim hakkı

Komite, eğitimle ilgili olarak 17. madde 2. fıkra nezdinde sunduğu çıkarıma atıfta bulunmaktadır.

Kanuna ters düşen çocuklar

Türkiye’de ceza sorumluluğu yaşı 12’dir. Komite, bu yaşın yükseltilmesi konusunda herhangi bir değerlendirme yapıp yapılmadığını sormaktadır. Komite, ceza sorumluluğu yaşının fazla küçük ve hiçbir şekilde, 14’ün altında olmaması gerektiğini hatırlatır. Komite, ceza sorumluluğu yaşının fazla küçük olduğu çıkarımına varmakta ve bu nedenle, durumun bu açıdan uygunsuzluk teşkil ettiğini değerlendirmektedir.

Komite, bir çocuğun 20 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabileceğini daha önce not etmiş ve devletten, çocuk suçlulara yönelik en uzun hapis cezasının süresinin azaltılması için mümkün olan tüm çabayı göstermesini talep etmiştir (2017 Kararı). Komite, tutukluluk tedbirinin çocuklara yönelik yalnızca istisnai olarak ve yalnızca bir son çare olarak uygulanması ve uygulandığında da mümkün olan en kısa süreyle devam ettirilmesi ve düzenli olarak gözden geçirilmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Komite, çocuklara uygulanan hapis cezalarının düzenli olarak gözden geçirilmesini talep etmektedir.

Komite, mahkeme öncesi tutukluluk için belirlenen azami sürenin gereğinden uzun olmadığını tespit edilememiş olması sebebiyle, Türkiye’deki durumun, şartın 17. madde 2. fıkrasına uygun olmadığını daha önce bir çıkarım olarak bildirmiştir(2017 Kararı).

Türkiye Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 102. maddesine göre, mahkeme öncesi tutukluluk süreleri, suçun ağırlığına ve davaya bakan mahkemenin yetki alanına göre farklılık göstermektedir. Ancak, mahkeme öncesi tutukluluk için belirlenen süre iki yıldır. Bu süre bir yıl daha uzatılabilmektedir.

Ayrıca, mahkeme öncesi tutukluluğun toplam süresi, 12/04/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlardan dolayı yargılananlar için beş yıla kadar çıkabilmektedir.

Komite, bir çocuğun karşılaşılabileceği bu mahkeme öncesi tutukluluk sürelerinin gereğinden uzun olduğunu ve şarta uygun olarak kabul edilemeyeceğini değerlendirmektedir.

Çocukların ebeveynlerden ayrılmasıyla ilgili olarak Komite, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında 5275 sayılı Kanun'un Madde 11, 15 ve 111(3)'ünde, çocukların ebeveynlerden ayrılması gerektiğinin öngörüldüğünü hatırlatır. Kurumlarda tutulan çocuklar, kendilerine özel kapalı ceza infaz kurumlarında ve bu gibi bir kurumun bulunmadığı hallerde, yetişkinlere yönelik kapalı ceza infaz kurumlarının ayrı birimlerinde tutulmaktadır.

Ancak, raporda kurumlar içerisinde bu ayrı birimlerin bulunmadığı hallerde, kız çocuklarının kapalı ceza infaz kurumlarının kadınlara özel bir bölümünde tutulabileceği ifade edilmektedir. Komite, kız çocuklarının bu koşullarda kadınlardan ayrıldığına dair doğrudan doğruya talep etmektedir.

Komite, çocukların tecritte tutulup tutulamayacağını ve tutulabiliyorsa, tecridin hangi koşullarda ve hangi sürelerle uygulandığını sormaktadır.

Yardım hakkı

Madde 17, düzensiz durumda olan çocuklar ve refakatsiz küçükler dahil olmak üzere, çocukların tıbbi yardım ve uygun barınma imkanı da dahil olmak üzere bakım ve yardım hakkını teminat altına almaktadır [International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) - Fransa, Şikayet No. 14/2003, Dosyanın esasına ilişkin Eylül 2004 tarihli karar, Md. 36, Defence for Children International (DCI) – Hollanda, Şikayet No.47/2008, Dosyanın esasına ilişkin 20 Ekim 2009 tarihli karar, Md. 70-71, European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) - Hollanda, Şikayet No.86/2012, Dosyanın esasına ilişkin 2 Temmuz 2014 tarihli karar, Md. 50].

Komite, çocukların kendilerinin veya ebeveynlerinin içinde bulunduğu göçmen statüsünden dolayı alıkonulmasının, çocuğun en yüksek menfaatlerine aykırı olduğunu değerlendirmektedir. Aynı şekilde, refakatsiz küçükler özgürlüklerinden mahrum bırakılmamalı ve bu alıkoyma tedbiri, yalnızca çocuğun refakatsiz ya da ailesinden ayrı olmasına veya göçmen ya da ikamet statüsüne dayanarak alınmamalıdır.

Komite, devlette düzensiz durumda bulunan çocukların, yetişkinlerin refakatinde olsun veya olmasın, alıkonulup alıkonulamayacağı ve alıkonulabiliyorsa, ilgili koşulların neler olduğu konusunda bilgi talep etmektedir. Komite ayrıca, yetişkinlerin refakatinde olsun veya olmasın düzensiz durumda olan göçmen çocuklara yönelik barınma tesislerinin uygun olup olmadığı ve yeterli düzeyde takip edilip edilmediği konusunda da ilave bilgi talep etmektedir.

Komite, düzensiz durumda olan çocukların sağlık hizmetlerine erişiminin olup olmadığını sormaktadır.

Komite, başta koruma statüsüne sahip Suriyeli çocuklar olmak üzere, düzensiz durumda olan çocukların veya göçmen çocukların ihmale, şiddete ve istismara karşı korunması için onlara ne tür bir yardımın sunulduğunu tekrar sormaktadır. Komite, bu bilginin bir sonraki raporda sunulmaması halinde, durumun şarta uygunluğunun tespit edilmesini sağlayacak hiçbir girdinin oluşmayacağı görüşündedir.

Yaş değerlendirmeleriyle ilgili olarak, Komite refakatsiz küçüklerin yaşının belirlenmesinde kemik testinin kullanılmasının uygunsuz ve güvenilmez bir süreç olduğuna ilişkin diğer insan hakları kurumlarıyla tutarlı tespitini hatırlatır [European Committee for Home Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) - Fransa, Şikayet No. 114/2015, Dosyanın esasına ilişkin 24 Ocak 2018 tarihli karar, Md. 113]. Komite, Türkiye'nin yaş değerlendirmesinde kemik testi kullanıp kullanmadığını ve kullanıyorsa hangi durumlarda bu yola başvurduğunu sormaktadır. Devletin bu testleri kullanıyor olması halinde, Komite bu testin potansiyel olarak hangi tespitlerle sonuçlandığını sormaktadır [örn. Bu testin sonucu, çocukların çocuk koruma sisteminden çıkarılması için tek neden olarak kullanılabilirmekte midir?]

Çocuk yoksulluğu

Devletler, çocuk yoksulluğuyla mücadeleye yönelik çalışmalara çocukların katılımının ne derecede sağlandığını da açıkça belirtmelidir. Bir taraf devletteki çocuk yoksulluğu, parasal veya çok boyutlu yaklaşımlarla tanımlanmasına bakılmaksızın, taraf devletlerin, çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkını temin etme çalışmalarının ne derecede etkili olduğuna dair önemli bir göstergedir. Taraf devletlerin, çocukların ve gençlerin ihtiyaç duydukları yardıma erişebilmelerini sağlamak için gerekli olan tüm uygun tedbirleri alma yükümlülüğü, çocuk yoksulluğunun azaltılması ve toplumsal dışlanmanın ortadan kaldırılması için uygulamaya koyulan tedbirlerle yakından ilişkilidir. Dolayısıyla Komite, taraf devletlerin şartın 17. maddesi nezdindeki yükümlülüklerini değerlendirirken çocuk yoksulluğu düzeylerini göz önünde bulunduracaktır.

Komite, EUROSTAT verilerine göre Türkiye'deki çocukların %48,7'sinin – çok yüksek bir kesiminin – yoksulluk veya toplumsal dışlanma riski altında olduğunu not etmektedir.

Komite, bir sonraki raporda hem çocuk yoksulluğu oranlarına, hem de sağlık, eğitim ve konut gibi alanlarda kaliteli ve ekonomik hizmetlere erişim sağlanması gibi parasal olmayan tedbirler de dâhil olmak üzere, çocuk yoksulluğunun azaltılması için alınan tedbirlere ilişkin bilgilerin sunulmasını talep etmektedir. Etnik azınlıklar, Romen çocuklar, engelli çocuklar ve kurumsal bakım altındaki çocuklar gibi özellikle hassas gruplardaki çocukların karşılaştığı ayrımcılıkla mücadele edilmesine ve bu çocuklar için fırsat eşitliğinin teşvik edilmesine yönelik girişimler konusunda da bilgi verilmelidir.

Devletler, çocuk yoksulluğuyla mücadeleye yönelik çalışmalarda çocuk katılımının ne derecede sağlandığını da açıkça belirtmelidir.

Bu bilgiler elde edilene kadar, durumun uygunluğuna ilişkin pozisyon saklı tutulmaktadır.

Çıkarım

Komite, aşağıdaki gerekçelerle Türkiye'deki durumun, şartın Madde 17(1)'ine uygun olmadığı çıkarımına varmaktadır:

- fiziksel cezanın tüm biçimleri tüm ortamlarda yasaklanmamıştır;
- mahkeme öncesi tutukluluk süresinin azami eřitđi gereğinden uzundur;
- ceza sorumluluğu yaşı fazla küçüktür.